

- ті, що самотність чергували з бесідами про шлях до істини з іншими відлюдниками;
- ті, що жили громадами зі суворо встановленими правилами спільноти.

Та, незважаючи на різні форми і методи усамітнення, мета у відлюдників була одна: усамітнівшись розірвати зв'язок зі світом, піддаючись стражданням і повірянням, підготувати блаженство у наступному житті.

Прагнення до щастя і наступному житті полягало у привчанні душі бути байдужою до явищ життя, таким чином звільнивши її від наступних реінкарнацій.

Специфічною реакцією догматичності брахманізму постав і буддизм. Він зрівняв людей і вказав єдиний, загальний для всіх шлях досягнення щастя. Разом з тим, буддизм вивів цілий ряд індивідуальних філософських установок і принципів розуміння самотності.

В буддизмі співіснують дві трактовки самотності:

- зовнішня, як процес досягнення нірвани;
- внутрішня, самотність як стан.

Також варто зазначити, що в основі даного вчення лежать два принципи:

- принцип абсолютної автономності особистості і необхідність у звільненні від кайданів реальності;
- принципом невіддільності особистості від навколишнього світу.

Перший принцип виходить з положення, що всі зв'язки, в тому числі соціальні, – це зло. Тому, необхідно відмовитися від усіх кайданів реальності, від соціуму. Стан ідеального самозаглиблення та відсторонення від зовнішніх факторів є тотожним згасанню бажань, тобто звільненню (нірвані). Нірвана є позбавленням вічного кругообігу перетворень, тобто звільнення від світу страждань. Це досягається медитацією, яка передбачає розрив з зовнішніми факторами, фізичний стан відстороненості, самотності. Результатом медитації є переживання цілісності буття – не розрізнення внутрішнього і зовнішнього, чуттєвих і раціональних форм пізнання.

Глибокій асоціальності першого принципу буддизм протиставляє принцип цілісності індивіда і світу, гармонії особистості та природи, в якому відсутній конфлікт між суб'єктом і об'єктом, людиною і космосом, а також між людиною і суспільством.

Таким чином, асоціальність буддизму є не наслідком конфлікту між особистістю і соціумом, а вольовим актом відмови від навколишнього та оточуючих, і як наслідок усунення людини від процесу вдосконалення навколишнього світу.

Але це не єдина дихотомія буддизму в осмисленні самотності: «шлях до стану Будди проходить через усамітнення і самотність, але, як тільки ви станете Буддою, ви вже не зможете знову бути одні. Живі істоти усього часу і простору закликають вас про допомогу і благословення» [4, с. 139].

Отже, розуміння аскетизму і відлюдництва, притаманні брахманізму та індуїзму, в буддизмі замінюються. Самокатування постає неблагородною, безцільною та марною справою. Буддизм проголошує серединний шлях: очищення тіла – стриманістю, удосконалення розуму – покірністю, зміцнення серця – самотністю. Все це можливе завдяки постійному зосередженню думок. «Дхарма Будди – це широке шосе, але їм майже ніхто не користується. Будучи живою істотою, ви тримаєтеся вузьких вулиць, оскільки так само роблять всі інші. Вас втішає вигляд інших людей. Ви не зустрінете багато людей на широкому шляху, а до того часу, коли ви дійдете до місця свого призначення – стану Будди, – ви залишитеся на самоті. Поруч з вами не буде друга, який міг би допомогти вам, не буде ворога, з яким ви могли б посваритися. Такий самотній шлях до стану Будди» [4, с. 140]. Викривлення морального вчення буддизму у подальшому, надання йому статусу релігії з усіма атрибутами і канонами богослужіння, а також поділ буддизму на дві форми – північний (махаяна) і південний (хінаяна або тхеравада), – призвів до відходу першопочаткового уявлення феномену самотності. А відтак, виникнення синкретичних форм осмислення самотності в східній культурі.

ЛІТЕРАТУРА:

- 1.Карягин К.М. *Сакіа-Муни (Будда). Его жизнь и философская деятельность [Репринт] / К.М. Карягин. – СПб.: Типографія П.П. Сойкина, 1897. – 80 с.*
- 2.Мень А. *История религии. Том 3. : У врат молчания. В поисках пути, истины и жизни. Духовная жизнь Китая и Индии в середине первого тысячелетия до нашей эры / А. Мень [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://lib.ru/HRISTIAN/MEN/3_tom.txt. – Назва из титул.экрана.*
- 3.Закони Ману. – М.: ЭКСМО – ПРЕСС, 2002. – 496 с.
- 4.Шэн-янь. *Поэзия просветления. Поэмы древних чаньских масеров / Шэн-янь. – СПб.: Дхармацентр, 2000, – 355 с.*

378.016:57

Цуруль О. А.

ПІДГОТОВКА УЧНІВ ДО ЗОВНІШНЬОГО ОЦІНЮВАННЯ – НОВИЙ НАПРЯМОК РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ

В статті аналізуються особливості нового напрямку роботи сучасного вчителя біології – підготовка учнів до зовнішнього оцінювання знань. Акцент зроблено на зміст роботи з тренувальними тестами, які розглядаються як засіб організації пізнавальної діяльності учнів у процесі підготовки до зовнішнього оцінювання знань.

Ключевые слова: *робота вчителя біології, зовнішнє оцінювання знань, тест.*

Запровадження зовнішнього оцінювання знань випускників загальноосвітніх навчальних закладів посилює увагу науковців, методистів та вчителів до технології розробки та використання тестових завдань у навчально-виховному процесі. Відповідно і навчально-методичний комплекс шкільної біології також збагатився численними збірками тестових завдань, спрямованими на підготовку учнів до зовнішнього оцінювання знань. Проте, як показує практика, наявність науково обґрунтованих рекомендацій та

інструкцій, зразків тестів та окремих збірників, аналітичних звітів проведення зовнішнього оцінювання знань попередніх років [3] не можуть забезпечити ефективну підготовку учнів до таких випробувань. Це визначає необхідність *спеціально організованої систематичної роботи учителя з учнями*. Зміст такої роботи, її обсяг та значення дозволяє визначити підготовку учнів до зовнішнього оцінювання як новий, окремий напрямок діяльності сучасного вчителя. З огляду на те, що підготовка до зовнішнього оцінювання з певної дисципліни виключно добровільна та здійснюється за межами уроків, її можна розглядати як окремий *вид індивідуальної позакласної роботи з предмета*.

Важливим засобом організації пізнавальної діяльності учнів у процесі підготовки до зовнішнього оцінювання є тестові завдання різноманітних форм, які й утворюють тест зовнішнього оцінювання – систему стандартизованих завдань. У контексті підготовки до зовнішнього оцінювання тестові завдання – дієвий засіб організації самостійної роботи учнів та формування позитивної мотивації до вивчення біології.

Для забезпечення якісної підготовки учнів до зовнішнього оцінювання з біології авторським колективом під керівництвом провідного наукового співробітника лабораторії хімічної і біологічної освіти Інституту педагогіки АПН України, канд. пед. наук Н.Ю. Матяш розроблено та успішно впроваджено *збірники тренувальних тестів* [1, 2], які можуть використовувати як учні для індивідуальної роботи й організації самоконтролю, так і вчитель – для організації та індивідуалізації навчання біології старшокласників і підготовки їх до майбутнього випробування. Оптимальним є поєднання самопідготовки учня і його роботи з учителем.

Розробка тренувальних тестів з біології здійснювалася відповідно до таких вимог:

1) чіткого визначення змісту тестових завдань, сукупність яких максимально охоплює навчальний зміст шкільного курсу «Біологія», орієнтується на зміст програм для вступників до вищих навчальних закладів з біології та відповідає Програмі зовнішнього незалежного оцінювання з біології, затвердженої МОН України (Наказ від 18.09.2008 р., № 865);

2) узгодження кількості завдань з кількістю часу, відведеного на їх виконання, що базується на науково обґрунтованих підходах, розроблених та апробованих під час проведення державної підсумкової атестації з біології у письмовій формі та під час апробації незалежного оцінювання Українським центром оцінювання якості освіти. На відміну від тесту зовнішнього оцінювання, який містить 60 завдань і розрахований на 120 хв роботи з ним, кожен із 20 тренувальних тестів з біології містить по 30 завдань, розрахованих на 60 хв роботи з ними;

3) дотримання співвідношення завдань за складністю: легкі, оптимальні, складні в тренувальних тестах становить відповідно 1: 3 : 1;

4) дотримання співвідношення завдань з урахуванням характеристик рівнів когнітивної сфери (знання, розуміння, аналіз, синтез, оцінка – за Б. Блумом). Саме такий підхід дає змогу виявити рівень сформованості знань та умінь учнів. Вимоги до рівня підготовки випускників з біології визначені через систему вимог стандарту та відповідні знання та уміння, що контролюються [3]. Так, зокрема, вимога стандарту **«Знання, розуміння ознак і особливостей будови біологічних систем, процесів і явищ, основних положень біологічних теорій, закономірностей»** передбачає таку систему знань та умінь:

1.1. Називати і описувати ознаки живого, володіти біологічною термінологією і символікою, методами пізнання живої природи.

1.2. Формулювати основні положення біологічних законів, теорій, закономірностей, правил, гіпотез.

1.3. Характеризувати рівні організації живої природи, біологічні об'єкти, процеси, явища, що відбуваються в природі, наводять приклади.

1.4. Розпізнавати і описувати особливості будови, процесів життєдіяльності біологічних об'єктів різних рівнів організації, індивідуального та історичного розвитку організмів, взаємозв'язки екосистемах, використовуючи тексти, рисунки, схеми.

Вимога стандарту **«Застосування біологічних знань, пояснювати суть і особливості біологічних теорій, законів, об'єктів, процесів і явищ»:**

2.1. Обґрунтовувати єдність живої та неживої природи, взаємозв'язок будови і функцій об'єктів живої природи, спорідненість біологічних систем, спільність походження і еволюцію органічного світу, людини.

2.2. Виявляти взаємозв'язки організмів і навколишнього середовища, пристосування організмів, причини саморегуляції біосистем, їх стійкість, саморозвиток і зміни екосистем, антропогенні зміни в екосистемах, роль біологічного різноманіття в збереженні біосфери.

2.3. Встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між будовою і функціями хімічних речовин, об'єктів живої природи, між пристосованістю організмів і середовищем їх існування, між рушійними силами, напрямками і результатами еволюції.

2.4. Порівнювати біологічні об'єкти, процеси і явища.

2.5. Розв'язувати біологічні задачі (з генетики, цитології, еволюції, екології), складати схеми, пояснювати результати.

2.6. Визначати приналежність біологічних об'єктів до певних систематичних груп, класифікувати біологічні об'єкти і процеси.

2.7. Застосовувати біологічні знання в практичній діяльності людини для обґрунтування санітарно-гігієнічних норм і правил здорового способу життя.

Вимога стандарту **«Аналізувати і оцінювати»:**

3.1 Аналізувати біологічні процеси і явища, різні гіпотези, глобальні екологічні проблеми і шляхи їх вирішення.

3.2. Аналізувати і пояснювати результати біологічних експериментів, спостережень.

3.3. Оцінювати і прогнозувати стан навколишнього середовища, наслідки діяльності людини в біосфері, їх вплив на здоров'я людини, етичні аспекти деяких досліджень у галузі біотехнології.

5) дотримання співвідношення завдань щодо їхньої типології: вибір однієї правильної відповіді, вибір кількох правильних відповідей, встановлення відповідності, встановлення правильної послідовності ґрунтується на сучасних досягненнях теорії педагогічних вимірювань. У тренувальному тесті 76,8 % завдань складають завдання з вибором однієї правильної відповіді, 6,6 % – з вибором кількох правильних відповідей, 13,3 % – на встановлення відповідності та 3,3 % – на встановлення послідовності [1].

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Подібний розподіл збережено у новій версії збірника тренувальних тестів [2], проте відбулася корекція їх змісту відповідно до вимог проведення зовнішнього оцінювання у 2011 р., згідно яких тест містить завдання таких форм: з вибором однієї правильної відповіді, на встановлення відповідності, на встановлення правильної послідовності, відкритої форми з короткою відповіддю. Прикладом останньої форми завдань є завдання такого змісту: «Виокреміть ознаки, які властиві зображеним на малюнках птахам» (тест № 6, завдання 30 [2, с. 36]).

А Будова ніг	Б Добовий період активності	В Екологічна ніша	Г Екологічна група
1 тонкі короткі	1 день	1 комахоїдні	1 продуценти
2 з видовженими передніми пальцями	2 ніч	2 зерноїдні	2 консументи I пор.
3 з гострими кігтями	3 протягом доби	3 травоїдні	3 консументи II пор.
4 з сильнозагнутими кігтями		4 хижі	4 редуценти

Важливим елементом успішної роботи з тренувальними тестами є детальний покроковий інструктаж щодо роботи із зведеним бланком відповідей, виконання окремих форм завдань та встановлення зв'язків між елементами навчального змісту біології.

Таке розуміння ролі вчителя у процесі підготовки учнів до зовнішнього оцінювання забезпечить, на нашу думку, якісно інший рівень готовності випускників до такого важливого виду випробувань.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Біологія: зб. тренув. тестів для підготов. до зовніш. незалеж. оцінювання* / Н.Ю. Матяш, Т.В. Коршевнюк, О.В. Костильов, О.А. Цуруль. – К.: Генеза, 2009. – 108 с.

2. *Біологія: зб. тренув. тестів для підготов. до зовніш. незалеж. оцінювання* / Н.Ю. Матяш, Т.В. Коршевнюк, О.В. Костильов, О.А. Цуруль. (2-ге вид. доопрац.) – К.: Генеза, 2011. – 128 с.

3. www.testportal.gov.ua.

УДК 821.161.2–2.09 Жарко

Ципнятова І.В.

ЖАНРОВЕ РОЗМАЇТТЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ ЯКОВА ЖАРКА

В статті розглядаються жанрові композиції літературного творчства Якова Жарка. Представлені основні жанри, в яких працював письменник, що дає можливість краще знати й оцінити його несправедливо призабуте творчство.

Значна літературна (поетична і прозова) спадщина Я. Жарка є однією з найпомітніших з-поміж так званих «білих плям» в історії української літератури, її ґрунтовне, всебічне дослідження – невідкладна справа нашого часу, яка, без сумніву, прислужиться не тільки читачам-шанувальникам української літератури, але й її дослідникам, які ще не сказали слова, гідного цього відомого в свій час, але уповні недослідженого, несправедливо призабутого письменника.

Перша публікація ліричних творів Я. Жарка відбулася 1884 року [Перші ліричні твори. Ч. 1. – Полтава, друк. Полт. губ. Правління, 1884. – 124 стор.]. У ній представлені твори громадянського звучання («До України»), особливо широко – пейзажна та інтимна лірика («Ставок маленький серед гаю», «Хмари», «Ранок», «Вечір», «Долиною вітер віє...», «Нащо жить, як миленька забула...», «Кохання», «Любивсь я щиро, вірно», «З другом мене розлучили» та ін.), історичні пісні на тему з минулого України («Козак», «Далеко поїхав козак на чужину», «Чумакова доля»).

Збірка відзначається широким жанровим діапазоном: поряд з класичними формами ліричного вірша зустрічаємо в ній пісню, баладу, рідкісні жанри елегії та епітафії, дві поеми («Челядка» і «Переселенці»). Виявляється і подальша наскрізна тенденція до об'єднання віршів у цикли (Цикл «В Україні: I. Весна, II. Кохання, III. На ниві, IV. Розлука, V. Пісня («У березі, дівчинонька...»), VI. Вернувся, VII. Люба матуся, VIII. На могилі, IX. Над нивою, X. Нещасні»). Протягом 1887-1894 рр. окремі поезії Жарко друкує в різних виданнях – альманасі «Складка», найчастіше – журналі «Зоря». У 1899 р. у Санкт-Петербурзі виходить збірка письменника «Байки» (25 творів). Далі – активне співробітництво Я. Жарка як прозаїка з Літературно-науковим товариством ім. Т. Г. Шевченка. І, нарешті, у революційному 1905 році виходить друга збірка поезій митця – «Пісні» (Катеринодар, друк. Е. Кіліус, 1905, 16 стор.), яка, крім опублікованих раніше творів, містила ряд нових поезій фольклорного характеру). В 1912 році з'являється 2-е видання «Байок» (К., друк. Першої Київ. друк. спілки, 48 с.). В архіві письменника залишилися твори перших і останніх років, окремі вірші «З єгипетського циклу», поезії поза збірками.

Лірика Я. Жарка 80-х років, здебільшого витримана в дусі української народної пісні чи українського романсу, легко укладається в цикли, де простежено рух і розвиток почуття, його злету й спади, радісні й сумні моменти і славиться життєтворна, вітальна сила кохання, – наближаючись настроєво до збірки «Зів'ялого листа» І. Франка, «Книги пісень» Г. Гейне. Легкий, граційний стиль (переважно трьохстопний ямб і хорей) відзначає пісні кохання, поезії-романси «Та що це сталося зі мною», «У моєї чарівниці», «Ген на синій стелі неба», «Розцвіли в саду жерделі», «Я приніс тобі волошки», «Ти сказала: «Мій коханий!». Народнопісенними порівняннями, фольклорними вишуканими й водночас усталеними образами окреслюється краса милої:

У моєї чарівниці

Сині очі, як зірниці.

Як коралі, ніжні губки

В білосніжної голубки.

Як пшениці спілий колос,